

In de weer voor Antwerpse madonna's

De vele religieuze gevelbeelden in de Antwerpse binnenstad zijn de trots van de sinjoren. Tegelijk zijn de tientallen madonna's, calvariegroepen en andere heiligenbeelden in de openlucht heel kwetsbaar. Gelukkig kan Antwerpen rekenen op de vrijwilligers van Voor Kruis en Beeld, een vereniging die ijvert voor het behoud van dit bijzondere erfgoed. Volgend jaar bestaan ze negentig jaar; tijd voor een kennismaking!

Ze zijn niet weg te denken uit het Antwerpse straatbeeld: heiligenbeelden in alle kleuren en formaten. Het zijn er meer dan tweehonderd. De ene Sint is tevreden met zijn plaatsje in een bescheiden gevelnis, de andere kijkt vanaf zijn sokkel neer op het drukke stadsgewemel. Vooral het grote aantal Mariabeelden in de binnenstad valt op, en dat blijkt geen toeval te zijn. 'Antwerpen en de devotie tot Onze-Lieve-Vrouw gaan hand in hand', zegt Alain Cols, secretaris van Voor Kruis en Beeld. 'Maria is de patrones van de kathedraal en bij uitbreiding van onze stad. Het verklaart waarom je vroeger in elke wijk zo'n typisch gevelbeeld kon vinden. In rijkere buurten vaak onder een baldakijn, met een fraaie lantaarn

erbij, in de kleine steegjes meestal in een eenvoudige vitrinekast.'

Uit de talrijke beelden die aan haar gewijd zijn, spreekt Maria's rol als voorbeeld voor gelovigen, toen en nu. Ze is een moeder, een vrouw die troost biedt én moed geeft. 'Je zou kunnen zeggen dat Maria de buurt bijeenhield', vertelt Alain. Hij verwijst naar de zogenaamde buurtgenootschappen, die zorg droegen voor 'hun' madonna. Er brandde altijd een kaars of een olielamp bij het beeld, dat geregeld een likje verf kreeg en op hoogfeesten letterlijk in de bloemetjes werd gezet. En wanneer de processie uittrok, werd bij elk gevelbeeld een tientje gebeden.

Wandeling langs Antwerpse Mariabeelden met pastoor Rudi Mannaerts als gids

VOOR DE EEUWIGHEID?

De buurtgenootschappen, de wijkprocessies en dus ook de belangstelling voor de Mariabeelden: na de Eerste Wereldoorlog begon het allemaal wat te slabakken. Enkele Antwerpse notabelen – onder wie de deken van de Onze-Lieve-Vrouwekerk – zagen het met lede ogen aan. Ze richtten in 1934 de vereniging Voor Kruis en Beeld op, met als doel het in stand houden van het rijke patrimonium aan religieuze gevelbeelden in Antwerpen.

Alain Cols legt uit hoe een en ander in zijn werk gaat: ‘De binnenstad, zeg maar het gebied binnen de leien, is ingedeeld in twaalf sectoren. Elke vrijwilliger doet om het halfjaar een rondgang in zijn sector en noteert hoe het met de gevelbeelden is gesteld. Op basis van dat lijstje bekijken we voor welke madonna’s, calvariegroepen of andere heiligenbeelden er dringende herstellingen nodig zijn. We zien het ook als onze taak om privé-eigenaars te overtuigen van het nut van een herstelling of onderhoud. Elk jaar proberen we een vijftal beelden grondig te laten restaureren.’

Robuuste stenen beelden lijken wel voor de eeuwigheid gemaakt. Maria kan wel tegen een stootje, maar zelfs de grootste van alle heiligen verdient bescherming, weet Alain: ‘Soms gebeurt het dat een vrachtwagen bij het manoeuvreren zo’n gevelbeeld raakt. Ooit tuimelde een loodzwaar Madonnabeeld van zijn sokkel door zo’n ongeval. Het belandde door het raam in een huis, met grote schade als gevolg ...’

SLAGREGEN EN SPELENDE KINDEREN

Er zijn nog andere bedreigingen. Wanneer een gevel wordt gerenoveerd of een huis wordt gesloopt, rijst de vraag wat er met de Madonna zal gebeuren. In sommige gevallen zoekt Voor Kruis en Beeld dan mee naar een nieuwe thuis. Zo prijkte meer dan honderd jaar lang een mooi Mariabeeld op de hoek van de Quellinstraat en de Quinten Matsyslei. De gevel werd afgebroken in de jaren negentig en het beeld verhuisde naar het stadsmagazijn. Nu kreeg het een ereplaats in de tuin van een woon-zorgcentrum in Mortsel. Het

Vroeger vond je een beeld van Maria in elke Antwerpse buurt, arm of rijk

Alain Cols

oude, waardevolle Christusbeeld van de calvarie aan de Wilde Zee – wie gaat shoppen in Antwerpen kent de plek ongetwijfeld – werd na de recente restauratie vervangen door een replica. Soms doet ook de tijd zijn verwoestende werk: slagregen, vorst en luchtvervuiling werken in op de beelden in hout, terracotta en steen. ‘Bij een beeld van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars op een schoolgevel viel het ons op dat er een stuk van het aureooltje achter Maria’s hoofd ontbrak’, zegt Alain. ‘Toen de restaurateur op de ladder stond om het beeld op te meten, kwam een man langs die vertelde dat hij als kind, samen met zijn speelkameraadjes, telkens probeerde om een tennisbal te mikken in het gat van de aureool ...

OP HANDEN GEDRAGEN

Het enthousiasme van Alain en de andere vrijwilligers is zodanig groot dat ze hun fascinatie voor de religieuze beelden in de Koekenstad graag delen. Rondleidingen zijn daar een mooie gelegenheid toe: ‘Eerder dit jaar stond de Erfgoeddag in het teken van dieren. Op pad met een groep schoolkinderen lieten we hen Antonius met z’n varkentje ontdekken, de slang die door Maria vertrappeld wordt, maar ook een unieke voorstelling van Jezus en zijn moeder op een lammetje.’

Ook aan de festiviteiten rond de tenhemelopneming van Maria verleent Voor Kruis en Beeld zijn medewerking. Dit jaar ging, naar jaarlijkse gewoonte, een processie uit op de vooravond van het hoogfeest. Vrijwilligers van Voor en Kruis Beeld droegen Maria mee door de

straten van de binnenstad. Ook in onze tijd weet de moeder van God zich dus gedragen door de Antwerpenaren. We zijn er gerust op dat ook het omgekeerde waar is!

Opgetekend door Glenn Geeraerts

Op de website www.verbeelding.be vind je meer informatie over Voor Kruis en Beeld, over de Vrienden van de Antwerpse Madonna’s en over de geïllustreerde gids met alle Antwerpse heiligenbeelden die de vereniging in 2010 heeft uitgegeven.

BRABO VERSUS MARIA

Voor het grootste (ruim 4 meter hoog) en oudste Madonnabeeld van Antwerpen moet je naar de Grote Markt. In de gevel van het fraaie stadhuis, dat na een grootschalige restauratiecampagne weer als nieuw is, prijkt sinds 1587 de beeltenis van Onze-Lieve-Vrouw.

Oorspronkelijk had de legendarische held Brabo een plaats in de nis, maar hij moest wijken. Op dat moment waren de katholieke Spanjaarden immers de baas over de stad. Ook de jezuïeten zouden een rol hebben gespeeld bij de vervanging van Brabo door Maria. Diezelfde jezuïeten bouwden later wat verderop de Carolus Borromeüskerk, eveneens voorzien van een groot Madonnabeeld. Gezegd wordt dat beide Maria's elkaar, over de Antwerpse daken heen, recht in de ogen konden kijken ... Eind achttiende eeuw was de nis in de gevel van het stadhuis plots leeg. De Franse bezetter liep niet hoog op met religieuze toestanden en liet het beeld van Onze-Lieve-Vrouw weghalen. Pas in 1831, na de Belgische onafhankelijkheid, werd Maria in ere hersteld. En Brabo? Die kreeg z'n eigen fontein in het midden van de Grote Markt.

